

סיכום מושב: נישואים אזרחיים:

סיכום: נמרוד גבע

הקדמה:

פרופ' שחר ליפשיץ:

ראשית, מציג פרופ' ליפשיץ את המצב הקיים במדינת ישראל, בה אין נישואים וגירושים אזרחיים אלא רק דתיים. בהמשך לקו זה וכצורך למתן מענה למקרים חריגים, קיים חוק התרת נישואים, אך הוא נועד למקרים ספציפיים אשר בהם מתיר את הנישואים. המקרים הפרטיקולרים הינם כאשר בני הזוג לא מאותה דת או כאשר הינם חסרי דת מוכרת. מצב זה יצר שלוש מצוקות עיקריות מנקודת המבט האזרחית:

1. מצוקת פסולי החיתון: הדין הדתי בישראל לא מאפשר לפסולי חיתון להנשא זה לזה. המקרים לכך הם: בעלי דתות מעורבות, חסרי דת, כהן וגרושה או פסולי דת.

2. מצוקה של אלו אשר אינם מעוניינים להנשא בנישואים דתיים מנסיבות אידיאולוגיות: מדובר בזוג אשר אינו מעוניין ב"רב", כלומר, בטקס הדתי במלואו.

3. מצוקת הגירושין: הבעיה העיקרית בסוגיה זו הינה הפגיעה לכאורה באוטונומיית הפרט. כלומר, האם ניתן לאפשר גירושין לאדם ללא מתן סיבה מספקת מצידו.

שנית, במהלך השנים מדינת ישראל פעלה לטובת צמצום פערים אלו. לא פעם הועלו הצעות בנושא כינון נישואים אזרחיים, אך במישור הפוליטי הצעות אלו לרוב נדחו. עם זאת, ולאור העובדה כי במדינת ישראל לא קיימים נישואים אזרחיים, בתי המשפט והמחוקק ניסו לייצר סדרה של תחליפים:

1. דיני הידב"צים: הידועים בציבור אמנם לא יכולים להתחתן, אך עם זאת, זכאים לקבלת זכויות רבות וההגבלות עליהם מועטות.

2. פיתוח הנישואים מחוץ לישראל: כפי שאנו מכירים כ"נישואים בקפריסין". ביהמ"ש מבצע מעין קומבינת רישום בהתייחסותו לאקט זה כפרוצדורלי בלבד. לכן, נוצרה למעשה דרך מעקף להגבלות הדתיות וזוג אשר נישא בנשואים אזרחיים יזכה להכרה כזוג נשוי.

שלישית, נשאלת השאלה מה ניתן לעשות מכאן והלאה, ולכך שלוש גישות:

1. השארת המצב על כנו: כלומר, נישואין וגירושין יקבעו על פי הדין הדתי.

2. הטקס הדתי לא אמור להשפיע על המדינה: כלומר, גישה הגורסת שיש כלל צורך בהלכה הדתית בסוגיית הנישואין והגירושין.

3. מסלולים מקבילים: למעשה גישת הביניים של מסלולים מקבילים הניתנים לבחירת האזרח, הן המסלול הדתי והן האזרחי. למעשה בבחירתו יבחר את הדין אליו רוצה להיות כפוף, הדתי או האזרחי.

ד"ר שי פלישון:

ד"ר פלישון מספר את סיפורו האישי של נישואיו עם אשתו אשר עברה גיור רפורמי. לצערנו, ע"פ הדין הדתי, בת זוגתו אינה יכולה להנשא לו בנישואין כדת משה וישראל בשל היותו כהן, וגם אם תתגייר גיור אורתודוקסי לא יוכל להינשא לה. לכן, נאלץ לעבור הליך ממושך אשר כלל פניות למוסדות והסתיים בכל פנייה בלא קבלת מענה. תחושותיו אשר ליוו אותו הינן כי כביכול נוצר מצב בו הוא נאלץ להכריח את מדינת ישראל להכיר בזוג. הליך מסורבל זה יצר מעין תחושת אי שייכות העולה עד כדי הרגשה של ביצוע חטא מצידו.

הבעיות העולות מן המצב הנוכחי:

חה"כ מירב מיכאלי: מתארת את המצב כרובי בעיות בו לא ניתן להצביע על בעיה מרכזית אחת, אלא נתקלים אנו במספר בעיות אשר עליהן יש לתת את הדעת.

בעיה ראשונה: השלכת אחריות המדינה מחובות כלפי אזרחיה. תפקידה של מדינת ישראל להיות הבית הלאומי והריבונות של העם היהודי לאחר שנות הגלות. דווקא היא האמורה למשול, משליכה את האחריות לאלו המצויים במצוקה ולא מתערבת בסוגייה הדתית.

בעיה שנייה: עמידה במקום במקום פיתוח זכויות האדם: מונחי ממזרות, לדוגמא. זהו דבר שאינו מתקבל על הדעת במדינה מודרנית.

בעיה שלישית: מאבקי כח בין המפלגות החרדיות לדתיות: ניתן לראות מאבקים רבים אשר בראשם עומדים משאבים ומימון רב שהרי מדובר במערכת שלמה המתפרסנת מנישואים אלו.

בעיה רביעית: הפחד לשנות את "הסטטוס קוו הקדוש" במעמד האישי: רובם הגדול של הפוליטיקאים המשתייכים לציבור החילוני אינם מבינים בענייני המעמד האישי ועל כן, נמנעים מלשנות את המצב הקיים.

לדידה של חה"כ מיכאלי, הבעיה המרכזית היא מבחינה סטטיסטית. שהרי מדינת ישראל לא יכולה להוות את הבית הלאומי של העם היהודי אם אינה מכירה בנישואיהם של בני זוג כה רבים. אנו חיים בתקופה שהדמוקרטיה הישראלית מאותגרת בכך שאין באמת הפרדה בין הרשויות. אך למרות המחלוקות, חה"כ מיכאלי סבורה כי התמיכה בשינויים ההכרחיים הללו תגיע משלל קצוות הפוליטיקה.

חה"כ אלעזר שטרן:

לדידו, הבעיה העיקרית היא כי הרבנים מנותקים מן המציאות ולא מתמודדים עמה כראוי. התפתחות מודרנית כפי שאנו חווים מצריכה שינוי מצידם. לכל אדם צריכה להיות זכות הבחירה המלווה בתמיכת המדינה, אך לא יכול להווצר מצב שלא דנים בכך בכלל, אי אמירה היא אמירה. עצם הגדרתה של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית יוצרת מצב אבסורד כשאינה מאפשרת לבוא בברית הנישואים. המצב הקיים בו אזרחים רבים נאלצים להתחתן בקפריסין הוא פוגעני ואי שיוויוני.

לרבנים אין את גדלות הרוח להבין את עניין המדינה, במקום להפוך את המדינה לגורם מקרב הופכים אותה לגורם מרחיק. בסופו של דבר מצב זה עלול לגרום לסלידה והתנערות הציבור מן הדת היהודית. יתרה על כך, אדם אשר מרגיש דחייה והדרה, עלול אף לעזוב את המדינה.

הרבנית לוביץ':

ראשית כל, מסכימה עם דברי חה"כ מיכאלי ומצביעה על בעיות ספציפיות באוזלת יד המתבטאת בסוגיית מסורבות גט והעגונות. לדידה, המצב כיום הינו בגדר מונופול של בית הדין הרבני, הגורר אחריו עוד ועוד עגונות ומסורבות גט בשל תנאיו הנוקשים. מכאן נובעות שתי בעיות עיקריות:

בעיה ראשונה: מידת התערבות דתית רחבה ולא הגיונית: לדידה, לא ניתן לפעול ע"פ ההלכה בכל פעולה. כיום, ובשל התפתחות זכויות האדם, אין המדינה או כל גורם אחר יכולים להתערב בחיי האדם עד כדי כך בסוגיות של מותר ואסור, אלא עליהם לאפשר לאדם את חופש האוטונומיה בבחירת דרך חייו.

בעיה שנייה: קביעות הלכתיות אי שוויוניות: גם כיום, ניתן לראות בפסיקותיו של בית הדין הרבני אי שוויון מובהק כלפי האישה בתפיסתו כי הינה נחותה ועמדתה פחותה מעמדת הבעל.

הרבנית ציינה כי למרות שהנה אשת דת, אשר ממנה מצופה תמיכה מוסד הרבני, הינה מסתייגת מכך וגורסת כי המטרה הדתית אינה התערבות בחיי האדם תוך כפייה כיצד לנהל את חייו בצורה כה קיצונית כפי שבית הדין הרבני מבצע כיום.

הרב בס:

הרב בס מנסה לצנן את הביקורות שהופנו כנגד המצב הקיים והשליטה הקיימת בידי בית הדין הרבני. לדידו, המצב הקיים אינו כה שלילי וקיצוני, אלא ניתן לראות תחומים רבים שבהם מדינת ישראל מאד מפותחת וכן מודרנית כמו בתחום זכויותיהם של הידועים בציבור אשר הינן רחבות ביותר ביחס לשאר מדינות העולם.

לדאבונו, המאבק פה הינו על סוגיית הרישום. יש להרחיב את ההלכה הדתית ולדבוק בה, שהרי בסופו של דבר מדובר כאן במסורת ארוכת שנים. יש לציין ולזכור כי המדינה מפסידה כסף רב אשר זורם לקפריסין בעת נישואים אזרחיים אלו, ועם זאת גם כאשר מתגברים על האקט הרישומי, חשוב לתזכר כי הפלומבה הרשמית מוענקת על ידי בית הדין הרבני.

הפתרונות לבעיה:

חה"כ מיכאלי: ראשית, מציינת את התנגדותה למוסד הנישואים באופן כללי. לדידה, אין צורך במוסד כמתן מענה לסוגיית הורות בין היתר. מבחינה משפטית ניתן להסתמך כיום על ההיבט הביולוגי, שכאשר ילוד יוצא מרחם האישה מופעלת עליו

החזקה המשפטית. כיום, מעמד האישה התחזק וממשיך בכך, ובעולם בו לנשים מוקנה מעמד אוטונומי בפני החוק, כפיית הזוגיות הינה חסרת תוקף.

המודל המוצע: אחריות בלעדית לרישום נישואים וגירושים ע"י המדינה: למעשה, הסמכות לרישום הנישואין והגירושין תהינה בידי המדינה ולא בבית הדין הרבני. תפקידה של המדינה יהיה להסביר ולפרט על המשמעויות המשפטיות בנישואין והיא זו שתוציא לפועל את הנישואין. מאורע החתונה עצמו אינו צריך להיות כבול לטקס דתי, אלא תלוי בבחירת האדם אם לערוך את טקסו על פי ההלכה או על פי הנישואין האזרחיים לפי ראות עיניו. הנקודה החשובה לדידה, היא בשלב הגירושין אשר כיום כולל הליך מסורבל ולא פשוט. לדידה, בנקודת הגירושין יש להכניס את שיקול דעתו של בית המשפט כדי לא להגיע למבוי סתום.

הה"כ שטרן: מצודד בגישת חה"כ מיכאלי כי אסור להציב מגבלות כה רבות לבני הזוג, אך עם זאת טוען כי ישנה חשיבות לתא המשפחתי ולכן יש לאפשר נישואים אזרחיים בד בבד עם מתן אפשרות לנישואים דתיים.

המודל המוצע: הליך חינוכי: ראשית, אסור ליצור אנטי לצעירים כיום. כלומר, בשלב הראשוני יש לדאוג להשרשת המורשת היהודית. אך בשלב השני, קרי, בשעת בחירת הליך הנישואים נתנן זכות הבחירה לבני הזוג להחליט כיצד ינשאו, בין אם בנישואים אזרחיים ובין אם בנישואים דתיים על פי ההלכה.

פרופ' ליפשיץ: פתרונה של חה"כ מיכאלי פותר את הבעיה המדינתית. אך עם זאת, יש לתת את הדעת על המצב בעת ההפרדה בין הדת למדינה.

המודל המוצע: המסלולים המקבילים: כפי שתיאר חה"כ שטרן.

מודל זה עונה על הבעיה העיקרית הנובעת מהמצב כיום: כיום הגירושין על פי ההלכה הדתית מערימים קשיים רבים במסגרת ההליך ועלולים להוביל למצב של עגונות ומסורבות גט. במצב זה על מדינת ישראל לפעול לטובת נשים אלו כדי למנוע מצב שכזה הפוגע ומבטל זכויות אדם בסיסיות.

הרבנית לוביץ': באופן כללי תומכת במוסד הנישואים בניגוד לדעתה של חה"כ מיכאלי. מעבר לכך, אמונה במוסד עולה עד לכדי הכרה בנישואי זוגות חד מיניים.

המודל המוצע: נישואים אזרחיים ללא הגבלות וכפיה על אותו אזרח. המסקנה שצריך לשנות את החתונה היהודית המסורתית למודל בו לא תפגע זכות הקניין ושאר זכויות אשר ישללו בעת סירוב מתן הגט. בתור אשת דת, מאמינה הרבנית כי על הדת להיפתח בהתאם למודרניזציה ולא לקפוא על שמריה, שכן כיום שמירת זכויות האדם הינה ראשונה במעלה ועל ההלכה הדתית להתחשב בהן בהליכה.

הרב בס: לדידו, יש להמשיך ולקיים את ההלכה היהודית כפי שפועלת כיום. עוד טוען כי על בית הדין הרבני לכפות גט במידת הצורך תוך עיגון חקיקתי. זאת כדי לנסות לבצע פעולת מנע העלולה להביא לאסון לאותה אישה. כלומר לדידו, יש דרכים לשמר את המסורת היהודית הלכתית תוך צמצום הפגיעה בזכויות האדם.

הרב טוען כי זוהי טעות לשנות את הקיים ולהסיר את האחריות מבתי הדין הרבניים, היות ומהלך זה רק יחזק את ידם של הקיצוניים ועלול ליצור כאוס שלם בסוגייה ואף להרע את המצב.